
UDC 339.9:325+327

JEL Classification F22, F15, F42

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.137>

Вікторія АДАМИК,

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79000, Україна
e-mail: viktoria.v.adamyk@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8842-8252>

Наталія СТАХОВА,

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнського національного університету
вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна
e-mail: nkomar@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3009-977X>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Адамик В., Стахова Н. Трансформація європейської міграційної політики в умовах глобальних і регіональних викликів. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 137–151. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.137>

Adamyk, V., Stakhova, N. (2022). Transformatsiia yevropeiskoi mihratsiinoi polityky v umovakh hlobalnykh i rehionalnykh vyklykiv [Transformation of the European migration policy in terms of global and regional challenges]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 3, 137–151. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.137>

Анотація

Вступ. Міграційна криза в Європі, що розпочалася кілька років тому внаслідок масового припливу біженців з Сирії та інших країн Близького Сходу й Африки, у 2022 р. продемонструвала ескалацію у зв'язку з неспровокованою російсько-українською війною. Політика у сфері міграції населення, яка еволюціонувала впродовж десятиліть під впливом внутрішніх та глобальних викликів, потребує реформування задля адаптації до нових реалій.

Мета статті полягає у дослідженні еволюції європейської міграційної політики та перспектив її реформування в умовах російсько-української війни.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої у статті мети використовувались загальнонаукові й спеціальні методи, а саме: аналіз і

© Вікторія Адамик, Наталія Стахова, 2022.

синтез, індукція й дедуція, абстрагування і конкретизація, систематизація, а також елементи порівняльного аналізу. Методологічною базою для проведення дослідження є національні нормативно-правові акти країн ЄС та спільні документи, що регулюють процеси міграції та інтеграції іммігрантів у європейське суспільство, наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, статистичні звіти тощо.

Результати. Тенденції міжнародної міграції, розглянуті у статті, характеризуються стрімким зростанням її обсягів та зміною форми з переважно трудової міграції на приплив біженців та осіб, які шукають притулку через політичні, переважно воєнні конфлікти, у регіонах походження. Відбувається переміщення не лише працездатного населення, а й дітей та осіб похилого віку, які потребують соціальної підтримки, але не претендують на місця на ринку праці. Основними місцями дестинації залишаються міста, переважно великі агломерації. Навантаження на державні й місцеві бюджети країн-реципієнтів, соціальну, транспортну й побутову інфраструктуру щороку збільшується, а важелі європейської політики у сфері міграції виявляють недостатню ефективність. Трансформація міграційної політики в ЄС відбувається у напрямку часткової гармонізації та консолідації зусиль з попередження негативних наслідків масового припливу біженців, а також поступової інтеграції їх у європейське суспільство. У статті розглянуто особливості національної імміграційної політики в окремих країнах ЄС та труднощі її реалізації у сучасних умовах; вказується на необхідність використання підходу інклюзивності щодо мігрантів з України.

Висновки. Майбутні дослідження важливо зосередити на вивченні досвіду країн, що є основними дестинаціями для мігрантів з України, для нівелювання негативних наслідків їх припливу та вдосконалення системи важелів інтеграції біженців у національні та спільну європейську економічні системи.

Ключові слова: міжнародна міграція, європейська криза біженців, міграційна політика, глобальні і регіональні виклики, неспровокована російсько-українська війна.

Формули: 0, рис.: 3, табл.: 0, бібл.: 11.

ViktoriiA ADAMYK,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of

Department of Management and International Entrepreneurship

National University "Lviv Polytechnic"

Stepan Bandera Str., 12, Lviv, 79000, Ukraine

e-mail: viktoriiA.v.adamyk@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8842-8252>

Nataliia STAKHOVA,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of

International economics department

West Ukrainian National University

TRANSFORMATION OF THE EUROPEAN MIGRATION POLICY IN TERMS OF GLOBAL AND REGIONAL CHALLENGES

Abstract

Introduction. *The migration crisis in Europe, which began a few years ago as a result of a massive influx of refugees from Syria and other countries of the Middle East and Africa, showed an escalation in 2022 in connection with the unprovoked Russian-Ukrainian war. Migration policy, which has evolved over decades under the influence of internal and global challenges, needs to be reformed in order to adapt to new realities.*

The purpose of the article is to study the evolution of European migration policy and the prospects for its reform in the context of the Russian-Ukrainian war.

Research methods. *To achieve the goal set in the article, general scientific and special methods were used, namely: analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction and concretization, systematization, as well as elements of comparative analysis. The methodological basis for the research is the national legal acts of the EU countries and joint documents regulating the processes of migration and integration of immigrants into European society, scientific works of domestic and foreign researchers, statistical reports, etc.*

Results. *The trends of international migration considered in the article are characterized by a rapid increase in its volume and a change in form from mainly labor migration to an influx of refugees and people seeking refuge due to political, mostly military conflicts in the regions of origin. Not only the working-age population is displaced, but also children and elderly people who need social support but do not apply for places on the labor market. Cities, mainly large agglomerations, remain the main destinations. The burden on the state and local budgets of the recipient countries, social, transport and household infrastructure increases every year, and the levers of the European migration policy show insufficient effectiveness. The transformation of the migration policy in the EU is taking place in the direction of partial harmonization and consolidation of efforts to prevent the negative consequences of the mass influx of refugees, as well as their gradual integration into European society. The article examines the peculiarities of the national immigration policy in individual EU countries and the difficulties of its implementation in modern conditions; the need to use an inclusive approach to migrants from Ukraine is indicated.*

Discussion. *It is important to focus future research on studying the experience of countries that are the main destinations for migrants from Ukraine, in order to level the negative consequences of their influx and improve the system of levers for the integration of refugees into the national and common European economic systems.*

Keywords: *international migration, European refugee crisis, migration policy, global and regional challenges, unprovoked Russian-Ukrainian war.*

Formulas: 0, fig.: 3, tabl.: 0, bibl.: 11.

JEL Classification F22, F15, F42.

Постановка проблеми. Міграція населення як глобальне явище перманентно демонструє тенденцію до зростання за обсягами і за формами. Так, з 2000 по 2010 р. кількість міжнародних мігрантів зросла майже на 48 млн осіб, а з 2010 по 2020 рр. – ще на 60 млн осіб [1]. Велика частина міжнародних міграційних потоків припадає на міжнародну трудову міграцію, викликану низьким рівнем життя населення, економічною нестабільністю у країнах-донорах та відсутністю безпеки для громадян. Окрім трудової або сімейної міграції відбувається міжнародне переміщення біженців та шукачів притулку, спричинене збройними конфліктами у країнах-донорах та гуманітарною кризою у них. У 2020 р. кількість вимушено переміщених осіб у світі становила 34 млн осіб, що вдвічі більше, ніж у 2000 р. [1].

Європа є найбільш привабливою дестинацією для міжнародних мігрантів. Тривалі війни та / або політична й економічна нестабільність у таких країнах, як Сомалі, Ірак, Сирія й Афганістан, а також кризові явища у Північній Африці та на Близькому Сході, призводять до того, що кількість біженців постійно зростає. Це спричинило міграційну кризу в країнах ЄС, які стикнулися з великим напливом шукачів притулку або стали зручними транзитними вузлами для біженців, що прагнули дістатися до інших країн Європи та Америки. У 2021 р. була локальна міграційна криза, викликана організованим переміщенням мігрантів з Іраку, Сирії, Ємену, Афганістану та Близького Сходу через білорусько-польський, білорусько-литовський і білорусько-латвійський кордони.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну, за даними ООН, нашу країну покинули понад 6,9 млн осіб, а повернулися 2,1 млн осіб (станом на 1.06.2022 р.) [2]. Це свідчить про сплеск міграційної кризи у Європейському Союзі, країни якого найбільш активно приймають біженців з України.

Масова міграція, питання соціально-економічної безпеки та оборони спільних кордонів в умовах складної геополітичної ситуації у світі вимагають координації міграційної політики України й ЄС та активізації імплементації інструментарію інклюзивного економічного зростання у тих містах, які приймають мігрантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти міграції населення, а також питання міжнародної міграції та міграційних процесів в країнах ЄС досліджували Г. Вітковская, О. Воробьева, Н. Каменській, Л. Макарова, В. Мукомель, В. Моїсеєнко, І. Орлова, В. Покшішевській, С. Соболева, А. Топілін, І. Ушкалов, В. Бенінг, Е. Лібанова, О. Малиновська, В. Орешкін, С. Пирожков, Ю. Пахомов, М. Романюк, Т. Ромащенко, М. Шульга, В. Олефір, О. Піскун, О. Позняк, І. Прибиткова, Ю. Римаренко, В. Трощинський, Ю. Шемшученко, Г. Борхас., Д. Коулман, Д. Солт, П. Стокер, М. Гофманн, О. Жолівель, Д. Гусс, К. Амбіота та ін.

Проблематика кризової міграції в умовах геополітичної нестабільності є предметом наукових дискусій таких зарубіжних учених, як: Дж. Макадам, Дж. Холмс, К. Ворнер, А. Олівер-Сміт, Дж. Далла Зуанна, К. Гейн, Ф. Пасторе, К. Арчик, Д. Аморім та інших. Окремі підходи щодо вирішення міграційної кризи відображені в працях Г. Дудіної, О. Каменського, Г. Барішевої, С. Якубовського.

З огляду на сказане вище проблема міжнародної міграції населення потребує глибшого дослідження, а саме: у напрямку визначення основних тенденцій міграційних

процесів в умовах геополітичних викликів та розробки рекомендацій з удосконалення міграційної політики у країнах ЄС, що обумовлює актуальність теми статті.

Мета статті полягає у дослідженні передумов і напрямків трансформації міграційної політики країн ЄС у складному геополітичному середовищі перших десятиліть XXI ст., зокрема під впливом російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх десятиліть країни з високим рівнем доходу посилювали свої позиції як основні дестинації міжнародних мігрантів. З 2000 по 2020 рр. у країнах з високим рівнем доходу розмістилось 80 млн із 107 млн мігрантів у світі (75%). Для порівняння: країни з середнім рівнем доходу привабили 22 млн мігрантів, а країни з низьким рівнем доходу – лише 5 млн [1; 3]

Швидке збільшення кількості іммігрантів у багатих країнах, спричинене передусім попитом на трудових мігрантів, частково зумовлене демографічними відмінностями, а саме: різною віковою структурою у країнах з різним рівнем доходу. Більша частина приросту загальної чисельності мігрантів протягом минулих двох десятиліть обумовлена такими причинами, як пошук місця праці і вищого заробітку, возз'єднання сім'ї, отримання якісної освіти.

У 2020 р. у країнах з високим рівнем доходу біженці та шукачі притулку становили близько 3% від усіх мігрантів, тоді як у країнах із середнім й низьким рівнем доходу – відповідно 25% та 50%. Останні здебільшого приймають іноземців, мотивами для втечі з батьківщини для яких є військові і політичні конфлікти, переслідування, насильство або порушення прав людини (рис. 1).

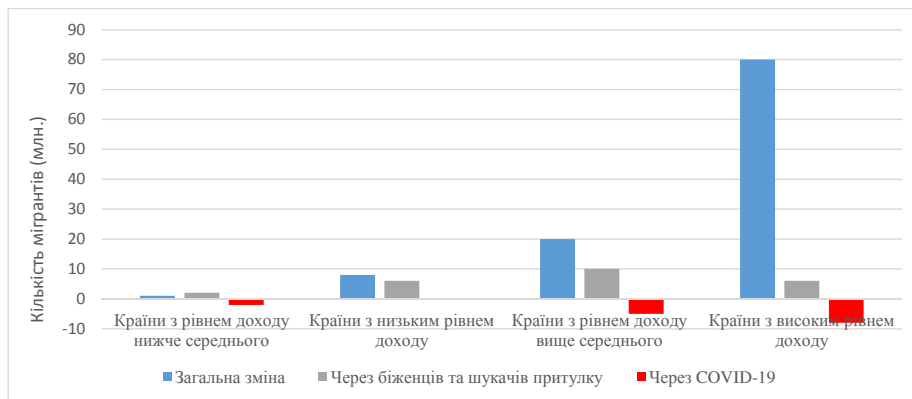

Рис. 1. Зміна кількості міжнародних мігрантів в розрізі країн дестинацій за рівнем доходу

Джерело: розроблено авторами за: [1].

У 2000–2020 рр. Європа, Північна Африка і Західна Азія стали донорами для відповідно 30 і 29 млн мігрантів, тоді як Північна Америка – для близько 18 млн. З 29 млн мігрантів, які прибули до Північної Африки та Західної Азії, близько 9 млн були біженцями або шукачами притулку. Якщо нинішні тенденції триватимуть, то Північна Африка й Західна Азія, ймовірно, випередять Північну Америку як другий регіон за кількістю мігрантів у світі у наступні десятиліття (рис.2).

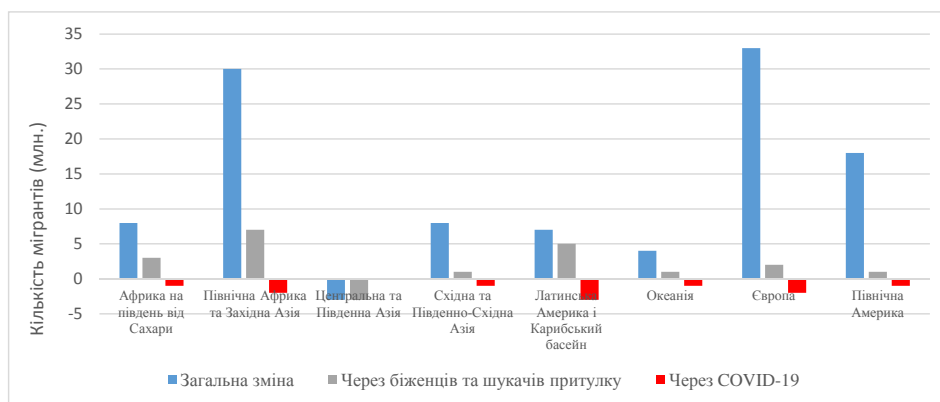

Рис. 2. Зміна кількості міжнародних мігрантів в розрізі регіонів.

Джерело: розроблено авторами за: [1].

Основні країни і міста-дестинації для мігрантів у Європі такі: Німеччина (Берлін), Бельгія (Брюссель), Сполучене Королівство (Лондон), Італія (Палермо), Греція (Афіни), Франція (Париж) та ін. (рис. 3).

Рис. 3. Популярні країни / міста дестинації для мігрантів

Джерело: [4; 5].

З початку неспровокованої війни росії проти України структура сусідніх країн-реципієнтів українських мігрантів набула такого вигляду: в Польщі зареєстровано 1 256 568 біженців, в Німеччині – 915 000, в Чехії – 404 839, в Італії – 157 309, в Іспанії – 131 771, у Великобританії – 107 900, у Франції – 92 156, у Словаччині – 87 027, у Болгарії – 85 119, у Румунії – 84 357, у Австрії – 77 960, у Нідерландах – 68 050, у Литві – 60 755, у Швейцарії – 59 244, у Бельгії – 53 108, в Естонії – 48 359, у Португалії – 47 847, в Ірландії – 43 521, у Швеції – 43 273, у Латвії – 35 730, у Данії – 32 400, у Фінляндії – 30 372, в Угорщині – 27 657, у Норвегії – 22 085, у Греції – 18 043, в Хорватії – 15 911, в Кіпрі – 12 846 (станом на 3 серпня 2022 р.) [6].

За останні десятиліття міграційна політика у країнах ЄС зазнала суттєвої трансформації.

У перші роки європейської інтеграції міграційним питанням приділялася незначна увага. У 1980-ті рр. їх вирішували здебільшого шляхом неформальних міждержавних домовленостей, у 1990-ті – вони набули формалізованих форм і лише після 1999 р. значна увага була сконцентрована на розробці та запровадженні єдиної європейської міграційної політики й практики [7].

Основу сучасної європейської міграційної політики становлять прийняті за останні два десятиріччя європейські угоди та конвенції. Насамперед це шенгенські угоди 1985 р., на основі яких була створена Шенгенська зона. Шенгенський прикордонний кодекс містить детальний набір правил, які регулюють здійснення зовнішнього і внутрішнього прикордонного контролю у Шенгенській зоні, зокрема загальні правила щодо віз, запитів про притулок та прикордонних перевірок. Існують також положення, які дозволяють країнам-учасникам відновити контроль на внутрішніх кордонах на обмежений період часу у випадках виникнення серйозної загрози безпеці країни або у виняткових обставинах, таких як проведення конференції (саміту) очільників країн або організація міжнародного мегазаходу.

Окрім скасування внутрішніх кордонів, учасники Шенгену домовилися про посилення співпраці між поліцією та судовими органами з метою гарантування внутрішньої безпеки та боротьби з організованою злочинністю. Для цього була створена шенгенська інформаційна система (ШІС), широкомасштабна інформаційна база даних, яка дає змогу поліції, прикордонникам та іншим правоохоронним і судовим органам вводити та переглядати повідомлення про певні категорії осіб та об'єктів. У 1999 р. шенгенські угоди було введено в законодавство ЄС [8].

Для врегулювання міграційних потоків держави-члени ЄС уклали Дублінські угоди, які напрацьовувалися в 3 етапи. Європейський Союз запровадив спільну міграційну політику та діяв системно, враховуючи інтереси держав-реципієнтів, рівномірно розподіляючи міграційне навантаження та обмежуючи потоки небажаних мігрантів. Згідно з договором Дублін-I (1990 р.), рішення про надання притулку розглядала держава ЄС, до якої шукач прибув вперше. Однак виконання цього припису було неможливим, адже все міграційне навантаження лягло на прикордонні держави, бо саме туди переважно біженці прибували вперше. Тому Дублін-II (2003 р.) запровадив правило, відповідно до якого статус біженця можуть надавати держави, з якими шукач має сталі зв'язки, наприклад родинні, й може їх довести. Пізніше, у 2013 р., було опубліковано Регламент «Дублін-III», який передбачав, що треті країни набули права розглядати питання про надання статусу біженця, якщо у справі присутні культурні зв'язки шукача притулку з цими державами. Доволі скептичну оцінку Дублінських угод демонструє думка А. Солодька: «Дублінські угоди залишаються політичним компромісом країн-членів Європейського Союзу, а не інструментом, який дає можливість урівноважити розподіл величезної кількості мігрантів» [7].

За роки євроінтеграції країни-учасниці досягнули згоди щодо реалізації спільної політики у сфері правосуддя та внутрішніх справ (ПВС), основною метою якої є сприяння скоординованим заходам внутрішньої безпеки, спрямованим на захист прав громадян ЄС та сприяння вільному пересуванню людей у межах ЄС. Крім цього, ПВС охоплює поліцейську та судову співпрацю, політику щодо зовнішньої міграції та надання притулку, боротьбу з тероризмом та іншими транскордонними злочинами,

а також боротьбу з расизмом та ксенофобією. ПВС також охоплює регулювання прикордонного контролю та правила для Шенгенської зони вільного пересування [8].

У 1997 р. було підписано Амстердамську угоду, яка набула чинності 1999 р., основною метою якої була гармонізація політики європейських держав у сфері міграції. Окрема частина цієї угоди присвячена свободі пересування, притулку та імміграції. Шенгенські домовленості були інтегровані спеціальним протоколом до права ЄС. Амстердамська угода містила положення, яке дозволяло ЄС приймати обов'язкове для країн-членів законодавство в міграційній сфері. Голови держав ЄС у 1999 р. на саміті у Тампері (Фінляндія) домовилися про реалізацію Амстердамської угоди, зокрема у сфері імміграції та прихистку.

Наступним етапом реформування європейської міграційної політики було затвердження програми дій у сфері міграції до 2010 р. (Гаага, 2004 р.), у якій сформульовано такі завдання, як створення єдиної європейської системи притулку, легалізація іммігрантів та боротьба з нелегальним працевлаштуванням, забезпечення інтеграції громадян з третіх країн у європейське суспільство, розвиток зовнішнього вектора міграційної політики; удосконалення менеджменту міграційних потоків [7; 9].

Протягом багатьох років зусиллям ЄС, спрямованим на гармонізацію політики у сфері юстиції і внутрішніх справ перешкоджала стурбованість країн-членів щодо можливої загрози їхній правовій системі та національному суверенітету. Для деяких питань у сфері ПВС ЄС додав, так би мовити, «аварійне гальмо», що дозволяє будь-якій державі-члену зупинити імплементацію заходу, який, на її думку, може загрожувати національній правовій системі, і зрештою, відмовитися від нього. Так, окремі країни, наприклад Ірландія (разом із Великобританією на той час) і Данія, отримали виняткове право щодо обмеження або відмови від провадження деяких заходів, пов'язаних з ПВС [8].

У 2010-х рр., коли масштаби міжнародної міграції у Європі почали стрімко зростати, трансформація міграційної політики відбувалася в умовах суттєвих викликів і потребувала впровадження нових ініціатив для їх вирішення.

Європейську міграційну кризу («Європейську кризу біженців»), вважаємо, потрібно тлумачити як негативне явище, що призвело до відхилення від рівноважного стану функціонування ЄС та загроза цілісності й стабільності кожної із держав-членів та Європейського Союзу загалом.

Світовий досвід показує, що за умови стабільного соціально-економічного розвитку, держави часто сприймають міграцію як корисну і навіть необхідну його компоненту. Проте у періоди економічного спадання ставлення місцевого населення (виборців) до мігрантів часто негативне, передусім це стосується некваліфікованих робітників, що посилює дезінтеграційні процеси у регіональному утворенні і може призвести прямо чи опосередковано до скасування окремих угод [10].

Проблема з біженцями у ЄС загострює внутрішньополітичний конфлікт. Під її впливом активізуються націоналістичні організації, на думку яких, європейські нації внаслідок припливу мігрантів з різних країн світу, поступово втрачають свою ідентичність.

Прикладом такої держави можна назвати Францію, країну, яка стала своєрідною призмою проблем, характерних для міграційної політики Євросоюзу загалом. Саме

у Франції неодноразово була дестабілізація, заворушення, терористичні акти, викликані соціальним, економічним і навіть політичним тиском міграційного фактору. Так, теракти в Парижі 13 листопада 2015 р. прямо пов'язані з воєнним конфліктом у Сирії, що підтверджується заявами терористів. неефективність міграційної політики та кризову ситуацію з напливом біженців. Тероризм є піковим виявом ескалації соціального напруження у суспільстві, у даному випадку, породженого напливом біженців [7; 11].

Терористичні атаки у Франції, Бельгії, Німеччині, Іспанії та інших країнах спонукали ЄС посилити боротьбу з терористичними угрупованнями, передусім т. зв. «Ісламською державою», яка взяла на себе відповідальність за більшість масових злочинів. Євроспільнота почала працювати над зміцненням Європолу, спільного агентства у кооперації з місцевою поліцією.

Політична активність європейських мусульман у багатьох європейських державах, зокрема у Франції, ФРН, Нідерландах та Бельгії, значно зростає. Мусульмани, які представлені в Європейському парламенті, в національних та місцевих радах, зазвичай обстоюють свої інтереси за допомогою регіональних етнічних чи ісламських громадських рухів та асоціацій, європейських загальнонаціональних або регіональних політичних партій тощо. Відомі ісламські партії в Європі такі: в Іспанії – «Партія відродження та об'єднання», в Нідерландах – «Партія ісламських демократів», у Бельгії – партія «Іслам», у ФРН – «Альянс за мир та справедливість», у Франції – «Союз мусульманських французьких демократів», у Швеції – мусульманська партія «Політичний Ісламський союз» тощо.

Кризова ситуація з іммігрантами у Європейському Союзі підтверджується поширенням антиіммігрантських настроїв у суспільстві. Частина населення виявляє радикальні настрої, що є передумовою зростання ксенофобії та расизму. Зокрема, лише в 2015 р. в Німеччині було зафіксовано 747 нападів на житла біженців та переселенців, у т. ч. 222 випадки із завданням тілесних ушкоджень. 9 січня 2016 р. у Німеччині в м. Кельн поліція застосовувала силу, аби зупинити суперечки між прихильниками та противниками мігрантів. Подібних прикладів у різних країнах об'єднаної Європи з кожним роком стає дедалі більше. Навіть такі багаті держави, як Німеччина, виявилися не готові до масового припливу мігрантів [4; 5].

Виокремимо основні ознаки європейської кризи біженців 2015–2016 рр., які, на жаль, ще простежуються у сучасних геополітичних умовах:

1) незаконний перетин кордону. Точна кількість мігрантів, які перетинають кордони ЄС переважно у Південній і Східній Європі, не відома через неефективність діяльності окремих безпекових агенцій Європейського Союзу. Програма Євродак, яка запровадила Європейську центральну автоматизовану систему порівняння відбитків пальців для претендентів на притулок, сьогодні працює недостатньо ефективно. Окремі держави-члени Євросоюзу взагалі припинили реєстрацію, оскільки відмовляються далі приймати велику кількість біженців;

2) контрабанда. На сьогодні стрімко розвивається контрабандна мережа, яка на комерційній (кримінальній) основі допомагає мігрантам досягти Європи або будь-якого з бажаного місця призначення. Ця діяльність надзвичайно небезпечна й часто призводить до загибелі великої кількості людей;

3) ксенофобія. Європейське суспільство стає все більше нетерпимим до біженців, адже боїться втратити стабільність і спокій, бо біженці, як правило, не бажають інтегруватися в суспільство країни, до якої вони прибули, часто порушують права і свободи корінного населення, вдаються до демонстрацій, що певною мірою дестабілізує соціально-політичну ситуацію в країні;

4) фінансові проблеми. Хоча країни-реципієнти отримують щорічну підтримку від різних міжнародних фондів, проте цих коштів часто недостатньо для нормального утримання біженців (надання їм задовільних умов для життя, роботи, лікування, соціального та культурного забезпечення);

5) погане харчування. За даними статистики, 75% біженців відчують проблеми з поставками продуктів харчування. Значна кількість біженців не може належним чином забезпечити себе і свої сім'ї продуктами харчування через нездатність працювати, відсутність освіти тощо. Навіть ті, хто живе в таборах біженців, вказують на відсутність бажаних харчів;

6) відсутність роботи. Відповідно до Женевської конвенції (1951 р.), тим, хто отримав статус біженців, надається право на роботу, проте більшість біженців не отримують відповідного статусу й залишаються шукачами притулку, а тому не можуть влаштуватися на нормальну роботу, таким особам доводиться працювати або на «чорному ринку», або на сезонних роботах у сільському господарстві;

7) низький рівень освіти. 50% сирійських біженців у віці до 18 років, що повинні навчатися у школах, не мають такої можливості. Часто молодь не вміє читати й писати європейськими мовами, що перешкоджає інтеграції до приймаючого суспільства, не дає змоги знайти роботу, що призводить до бідності та голоду. Це актуалізує необхідність запровадження спеціальних систем освіти, спрямованих на надання необхідних знань біженцям;

8) відсутність цілісної узгодженої стратегії протидії нелегальній міграції. Ситуація, що склалась в ЄС, змушує окремі країни діяти та вирішувати проблеми з біженцями на власний розсуд за допомогою методів, які інколи відступають від демократичних та цивілізованих норм, принижують людську гідність, а також підривають основи права Європейського Союзу, що зумовлює загрозу дезінтеграції Союзу та скасування шенгенських угод [9; 10].

Європейський Союз у 2016 р. виділив із бюджету на гуманітарну допомогу рекордну суму – 1,1 млрд євро (у 2015 р. – 920 млн євро), щоби здолати наслідки зростання кількості біженців і переміщених осіб, збройних конфліктів, стихійних лих, змін клімату та економічних криз. Більша частина цієї допомоги (73%) була спрямована на допомогу біженцям і переміщеним особам, майже половину становили продовольчі товари (47%) [7].

Окрім надання гуманітарної допомоги, впродовж 2015–2016 рр. Європейський Союз здійснив систему інших заходів для вирішення європейської міграційної кризи. Так, Європейський парламент схвалив план голови Європейської Комісії щодо запровадження обов'язкових квот на прийом біженців – відповідно до розміру ВВП і кількості населення відповідної країни. Однак обов'язкові квоти не були імplementовані на практиці через непогодженість окремих держав-членів ЄС. Відбувся лише добровільний розподіл іммігрантів.

Раніше прийняті Європейськими інститутами нормативно-правові акти в сучасних умовах виявилися недостатньо ефективними, а з ухваленням нових європейці зволікали, оскільки єдиний, уніфікований підхід до вирішення міграційної кризи на рівні держав-членів досі відсутній.

Крім цього, у системі цілей і завдань міграційної політики виявилися прогалини. Так, незважаючи на те, що ключові проблеми міграційної кризи 2015–2016 рр. все ще актуальні, на передній план вийшла необхідність вирішення питань сприяння інтеграції жінок-іммігрантів у суспільство приймаючої країни, також інклюзії. Також внаслідок пандемії COVID-19 для мігрантів і громадян ЄС іноземного походження виникла проблема їхнього доступу до медичних послуг [9].

Кожна держава здійснює регулювання кількості іммігрантів у ЄС, зокрема за допомогою селективної функції міграції. Так, квоти в Італії визначаються на основі запиту працедавців у необхідній кількості іноземних працівників, з врахуванням результатів консультування з асоціаціями підприємців. Квоти формуються в результаті укладення двосторонніх угод про залучення іноземної робочої сили.

Система квотування в Іспанії називається «contingente». У зв'язку з низькою ефективністю такого механізму органи влади впровадили більш гнучкі інструменти управління трудовою міграцією, основою яких є нормативні акти «Загальний режим» і «Каталог професій з дефіцитом робочої сили». Як альтернативу квотам іспанський уряд використовує угоди з державами Африки (Марокко, Нігерія, Малі), Східної Європи (Молдова, Україна) та Латинської Америки (Домініканська Республіка, Колумбія, Еквадор, Перу) [4].

У Португалії щорічно затверджується загальна квота можливого найму іноземних працівників, у рамках якої визначаються окремі квоти для кожного з автономних регіонів відповідно до їх потреб.

Зауважимо, що не всі країни-члени ЄС демонструють лояльне ставлення до іммігрантів. Наприклад, Данія заявила, що не планує приєднатися до загальноєвропейської політики міграційних квот. Навпаки, країна посилює міграційне законодавство та скорочує розмір виплат біженцям.

Німеччина та Франція займають провідну роль у прихистку мігрантів, хоча обидві країни демонструють різне ставлення до проблем мігрантів загалом [4; 5].

Упродовж певного періоду часу метою імміграційної політики Французької республіки була інтеграція іммігрантів у французьке суспільство. Було ухвалено закон «Про рівні можливості», створено Національне агентство з соціальної консолідації. Так, мусульманські організації на території Франції отримують фінансування з французького бюджету та від громадських організацій, а не від спонсорів з Саудівської Аравії та інших ісламських держав. Однак згідно з новим законом про імміграцію від 2006 р., процедура легалізації нелегальних мігрантів була суттєво ускладнена.

Німеччина проводить більш ліберальне регулювання імміграції, ніж Франція, з акцентом на ефективну соціальну інтеграцію, краще налагоджений міжетнічний діалог, культурну рівність між народами. Важливим є також те, що у Німеччині раціонально налагоджено роботу шкіл та курсів, які навчають іммігрантів німецької мови та культури.

Оскільки під час міграційної кризи в Європі найбільше навантаження припало на Німеччину (40% усіх заяв про надання притулку), її керівництво закликала країни ЄС до більшої солідарності у справедливому розподілі іммігрантів та активнішого перегляду міграційної політики [4; 5; 7].

Крім депортації та судового переслідування іноземців, які незаконно знаходяться у країні перебування, імміграційне законодавство ЄС передбачає також застосування системи заходів впливу на підприємців, які використовують працю нелегальних іммігрантів, у вигляді штрафних і судових санкцій. Ця практика впроваджена у Нідерландах, Німеччині, Бельгії, Люксембурзі та інших країнах.

Протягом останніх років європейські країни почали більш активно піднімати питання повернення трудових мігрантів на батьківщину. Так, наприклад, у Чехії імплементується програма, за якою держава покриває транспортні витрати на зворотну дорогу й виплачує компенсацію у розмірі 500 євро кожному іноземному працівнику, якщо він повернеться у країну походження [7].

Також для посилення захисту зовнішніх кордонів ЄС Європейська рада працює над поступовим запровадженням інтегрованої системи управління і контролю, що передбачає повернення нелегальних мігрантів до країн походження, а також створення й облаштування місць прийому біженців, здійснення їх ідентифікації та реєстрації.

Потужний тиск біженців на Європейський Союз створив кризову ситуацію, яка загрожує цілісності об'єднаної Європи. З іншої сторони, розвиток єдиного європейського ринку залежить від вільного пересування та мобільності трудових ресурсів. Таким чином, сучасна європейська міграційна політика повинна бути комплексна і спрямована на нівелювання негативних ефектів.

Неспровокований напад Росії на Україну і розгортання масштабних бойових дій з важкими соціально-економічними наслідками – безумовно, найскладніший геополітичний виклик протягом останніх років, який детермінує подальшу трансформацію міграційної політики у ЄС.

Весною 2022 р. Рада Європейського Союзу одногосно ухвалила Директиву про тимчасовий захист біженців з України. Цей захід, який буде діяти протягом одного року з можливістю поновлення, дає право будь-якій особі, яка легально проживала в Україні до 24 лютого 2022 р., шукати житло, працювати, навчатися та отримати доступ до соціального забезпечення у країні ЄС за своїм вибором без офіційного запиту про надання притулку. Зазначимо, що вперше після війни у колишній Югославії понад 20 років тому ЄС запровадив таку директиву. У попередніх подібних геополітичних ситуаціях (війна в Лівії в 2011 р. і криза біженців з Сирії у 2015 р.), коли велика кількість людей шукала притулку в ЄС, європейські політики не вважали цей варіант життєздатним. Після того, як у 2021 р. таліби захопили Кабул, Верховний представник ЄС із зовнішньої політики Ж. Боррель порушив питання про ухвалення такої директиви, але це не було реалізовано. Поточна ситуація в Україні через агресію росії нарешті створила політичний імпульс для реформування політики ЄС щодо міграції, надання притулку та біженців, а міграційні потоки вже розглядаються як структурне явище, а не періодичні надзвичайні ситуації [2; 6].

Після багатьох років жорсткого опору механізмам солідарності для регулювання міграції у ЄС заходи щодо допомоги біженцям почали вважатися обов'язком усіх держав-членів, незважаючи на те, що певні дискусії ще ведуться.

Імплементация ідеї спільної європейської відповідальності за вирішення проблем міграції ускладнюється ще й тим, що вони виходять за європейські межі, оскільки війна в Україні впливає на Близький Схід і Північну Африку, зокрема в таких сферах, як продовольча безпека. Це може призвести до посилення нестабільності у цих регіонах та збільшення міграційних потоків через Середземне море до країн-членів ЄС. На жаль, простежується популістська та євроскептична риторика про подвійні стандарти у ставленні до біженців з різних країн. І якщо одні країни дали собі однозначну відповідь щодо морального обов'язку перед українцями, то інші, можливо, намагатимуться уникнути участі у всіх заходах з політичної, фінансової й гуманітарної підтримки іммігрантів, передусім задля зменшення навантаження на бюджет та попередження міжетнічних конфліктів. Не можна також не зважати на пандемію коронавірусу, яка на деякий час відступила на другий план в інформаційному просторі і вже не відіграє суттєву роль у регулюванні міграції, однак незабаром може знову стати помітною детермінантою у стриманні потоків шукачів прихистку з-за кордону.

Очікувано, що за таких обставин, міграційна політика у ЄС потребуватиме подальшого реформування, яке, швидше за все, відбуватиметься у напрямку посилення участі кожної країни-члена в ухваленні рішень і, на жаль, відходу від ліберального ставлення до новоприбулих з третіх країн.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проблеми, пов'язані з імміграцією, впродовж років залишаються чи не найвагомішими для Європейського Союзу, адже міжнародна міграція є явищем багатокомпонентним за формою і змістом, зумовлена різними чинниками і може дати цілий спектр ефектів для країни-реципієнта. Європейський єдиний економічний простір представлений переважно високоефективними економіками, а українці, як довела тривала практика залучення їх як робочої сили, вигідно відрізняються від прибулих інших національностей працьовитістю та здатністю до швидкої асиміляції. Це, здавалося б, мало спростити вирішення проблеми масштабного притоку мігрантів з України для ЄС. Однак, якщо розглядати кризу біженців через призму російсько-української війни, яка ще не закінчилася, приносить дедалі більше руйнувань і призвела до економічної рецесії в Україні, а європейським країнам загрожує щонайменше стагнацією, то подолання її (кризи) у найближчій перспективі не видається можливим, а у віддаленій перспективі потребує впровадження нових регуляторних важелів на макро-, мікро- та мезорівні.

Таким чином, імміграційна політика продовжує залишатися прерогативою національних урядів країн-членів ЄС, однак Євросоюз доволі активно намагається виробити спільні підходи й заходи, спрямовані на гармонізацію національних імміграційних законодавств та орієнтовані на поглиблення інклюзії. Необхідно виходити з того, що інтеграція іммігрантів у суспільство приймаючих країн повинна відбуватись поступово, але неухильно, і передбачати допомогу біженцям у вивченні мови й культури, доступі до ринків праці, системи охорони здоров'я тощо. Іммігранти мають бути захищеними від дискримінації, а міста та селища їх дестинації здійснювати адаптацію соціальної і побутової інфраструктури до збільшення навантаження й

нових геополітичних та економічних викликів (проблем з енергозабезпеченням, демографічних змін тощо).

Вважаємо цікавим й перспективним з наукової і практичної точки зору здійснення порівняльного аналізу досвіду регулювання міжнародних міграційних потоків у різних країнах Європи, які приймають біженців з України й інших країн, зокрема у контексті вирішення соціально-економічних питань на національному та муніципальному рівні.

Література

1. International Migration 2020 Highlights. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. United Nations New York, 2020. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2020_international_migration_highlights.pdf
2. How many Ukrainians have fled their homes and where have they gone? URL: <https://www.bbc.com/news/world-60555472>
3. Hofmann, M., Jolivel, A., Huss, D., Ambiaux, C. International Migration: Drivers, Factors and Megatrends. March 2020. URL: <https://www.icmpd.org/file/download/51472/file/Policy%2520Paper%2520-%2520Geopolitical%2520Outlook%2520on%2520International%2520Migration.pdf>
4. Комар Н. В. Міста дестинації мігрантів в Європі: виклики та можливості. Економічний аналіз. 2020. Т. 30. № 1. Ч. 2. С. 47–55. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1751>
5. Migration and Its Impact on Cities. *World Economic Forum*. In collaboration with PwC. October 2017. 172 P.
6. 2022 Ukrainian Refugees Crises. *Wikipedia* URL: https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Ukrainian_refugee_crisis#Refugees_before_the_2022_invasion
7. Івацук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси : навч. посібник. Тернопіль : ЗУНУ. 2022. 204 с.
8. Archick, K. The European Union: Questions and Answers. *Congressional Research Service*. October 28, 2021. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS21372.pdf>
9. Amorim, J. EU Migration Policy: The EU as a Questionable Actor and a Realist Power. May 26.2022. URL: <https://www.e-ir.info/2022/05/26/eu-migration-policy-the-eu-as-a-questionable-actor-and-a-realist-power/>
10. Reformatting the European Integration Process: Opportunities and Risks for the Ukraine-EU Association / V. Sidenko (project manager) et al. Kyiv: Zapovit Publishing House, 2019. 228 p. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_reformatting_the_european_integration_process.pdf
11. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action plan on Integration and Inclusion 2021–2027. Brussels, 24.11.2020 COM(2020) 758 final. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files_en?file=2020-11/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf

---

References

1. International Migration 2020 Highlights (2020). United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. United Nations New York. Retrieved from: URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2020_international_migration_highlights.pdf [in English].
2. How many Ukrainians have fled their homes and where have they gone? Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/world-60555472> [in English].
3. Hofmann, M., Jolivel, A., Huss, D., Ambiaux, C. (2020). International Migration: Drivers, Factors and Megatrends. March. Retrieved from: <https://www.icmpd.org/file/download/51472/file/Policy%2520Paper%2520-%2520Geopolitical%2520Outlook%2520on%2520International%2520Migration.pdf>. [in English].
4. Komar N.V. (2020) Mista destynatsii migrantiv v Evropi: vyklyky ta mozhlyvosti [Destination cities of migrants in Europe: challenges and opportunities]. *Economichnyy analiz [Economic analysis]*. Tom 30. №1. Chastyna 2. [Volume 30. №1. Chapter 2]. C. 47-55. Retrieved from: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1751> [in Ukrainian].
5. Migration and Its Impact on Cities (2017). *World Economic Forum*. In collaboration with PwC. October. 172 P. [in English].
6. 2022 Ukrainian crisis of refugees (2022) *Wikipedia* Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Ukrainian_refugee_crisis#Refugees_before_the_2022_invasion [in English].
7. Ivashchuk I.O., Stakhova N.V., Zhyvko M.A. (2022). Mizhnarodni migratsiyni protsesy: navchalnyy posibnyk [International migration processes: a textbook]. Ternopil: Zahidnoukrainskyy natsionalnyy universytet. [Ternopil: West Ukrainian national university]. 204 st. [in Ukrainian].
8. Archick, K. (2021). The European Union: Questions and Answers. Congressional Research Service. October 28. Retrieved from: <https://sgp.fas.org/crs/row/RS21372.pdf> [in English].
9. Amorim, J. (2022). EU Migration Policy: The EU as a Questionable Actor and a Realist Power. May 26. Retrieved from: <https://www.e-ir.info/2022/05/26/eu-migration-policy-the-eu-as-a-questionable-actor-and-a-realist-power/> (in English).
10. Reformatting the European Integration Process: Opportunities and Risks for the Ukraine-EU Association (2019) / V. Sidenko (project manager) et al. Kyiv: Zapovit Publishing House, 228 p. Retrieved from: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_reformatting_the_european_integration_process.pdf [in English].
11. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2020). Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027. Brussels. Retrieved from: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files_en?file=2020-11/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf [in English].

Статтю отримано 07 серпня 2022 р.

Article received August 7, 2022.